

הלכות ערב פסח שחל בשבת

על פי פסקי מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

יו"ל ע"י
מכון מנחת אשר

ניסן תשפ"ה
ירושלים תובב"א

כל הזכויות שמורות

**עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"**

להפצת תורתו של מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

המען למכתבים:

ת.ד. 23170

ירושלים

Email: info@minchasasher.com

הלכות ערב פסח שחל בשבת

על פי פסקי מרן שליט"א

בדיקת וביעור חמץ

- א. יבדוק את החמץ בליל י"ג בניסן, שהוא ליל יום ו', ומברך על הבדיקה ומבטל את החמץ אחריה כמו בשאר שנים.¹
- ב. יבער את החמץ לפני שבת, וישייר רק מזון לשתי סעודות שבת², ואם רוצה לאכול עוד חמץ קודם השבת יכול להניח חמץ נוסף כפי הצורך³, ויזהר להניחו במקום מוצנע.⁴
- ג. טוב לבער את החמץ בערב שבת עד שעה שישיית כמו בכל שנה⁵, ואין צריך לבטל אחר הביעור, אלא יבטל בשבת כדלהלן.⁶
- ד. אין לבשל לשבת זו מאכלי חמץ הנדבקים בכלים.⁷ וטוב לבשל בכלי פסח נקיים, ולא יערה מהם לכלי חמץ.⁸

¹ שו"ע (סי' תמ"ד סעי' א') ומשנ"ב (ס"ק א').

² שו"ע (שם).

³ ביאור הלכה (שם ד"ה ומשיירין).

⁴ משנ"ב (שם ס"ק ג').

⁵ שו"ע (שם ס"ב) ומשנ"ב (ס"ק ט'). ובמקראי קודש (פסח ח"א סי' מ"ו) כתב דבכל שנה צריך לבער בסוף ה' כדי לבטל את החמץ לפני זמן האיסור, אבל בער"פ שחל בשבת שאין מבטלין בער"ש אלא בשבת יכול לבער בתחילת שש. אך אף שהדברים נחמדים נראה פשוט שדעת המשנ"ב כדעת החי"א (כלל קכ"ט ס"ט), וכונתו שיהיה מבוער בתחילת שש. ועיי' במהרש"ם בדעת תורה (שם) שחידש שאפשר לבער עד חצות שהוא זמן ביעור דאורייתא בכל שנה, ובשנה זו הוי כעין גזירה לגזירה, אך המשנ"ב לא פסק כן. עיין מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ב'.

⁶ שו"ע (שם) ומשנ"ב (ס"ק י').

⁷ שו"ע (שם ס"ג) ומשנ"ב (ס"ק י"א).

⁸ משנ"ב (שם ס"ק י"ד) ושעה"צ (ס"ק ד').

מכירת חמץ

ה. נחלקו האחרונים אם צריך להקפיד גם במכירה לעשותה ביום ו' לפני שעה שישיית כבכל שנה, וחוראת מרן שליט"א למכור בזמן כמו בכל שנה⁹, ושהמכירה תחול מיד¹⁰.

ו. אין לשנות מנוסח שטר המכירה משאר השנים, ולהוציא מכלל את המכירה את מזון שתי הסעודות שיאכל בשבת. וכדי שיוכלו לאכול סעודות אלו ללא חשש גזל, יבקש הרב רשות לכך מהגוי לאחר המכירה¹¹.

תענית בכורים

ז. כשחל ערב פסח בשבת, מקדימים התענית ליום חמישי¹² וי"א שאין מתענים כלל, דמאחר שתענית זו היא רק מנהג, לכן במקום שנדחתה אין צריך להקדימה¹³, והרמ"א הכריע שצריך להתענות.

⁹ מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן א' וסימן ב'. דהנה בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' ר"ה) כתב להחמיר בזה לענין המכירה כמו לענין ביעור, וכך כתבו בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה ו' סימן נ"ה) ובשו"ת לבושי מרדכי (ח"א סי' ע"ה). אמנם המהרש"ם (בדע"ת) כתב דרבנים זריזין הם ואין לחשוש שיטעו בין שנה זו לשנים אחרות. אך הכרעת מרן שליט"א שיש לחוש למעות העם שיבואו גם בשנים הבאות לרב להתום על שטר הרשאה לאחר הצות.

¹⁰ מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן א' וסימן ב'. דהנה האחרונים נתחבטו בדבר משום שבימיהם היו רבים מכניי שמכרו משקאות חמץ לנכרים לפרנסתם ועשו כן גם בערב שבת זו, ואיך יעשו כן לאחר המכירה, ומשום כן דן המהר"ם שיק שם דחלות המכירה יהיה סמוך לשבת. אך בשו"ת אמרי יושר (ח"א סימן קמ"ו) כתב דמחזי כהערמה שמוכרים ואח"כ משתמשים, ועוד דכל עוד לא חלה המכירה יכול הלוקח לחזור בו ויש לחשוש שמא יחזור בו הגוי מקנינו, והוי חומרא דאתי לידי קולא, ועדיף למכור את החמץ לגוי סמוך לשבת, וכ"כ בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' כ"ו) עי"ש. אמנם בזמנינו לא שכיח לסחור עם החמץ אחר הצות ולכן נהגו למכור באופן שתחול המכירה מיד כבכל שנה ושנה, ומשו"ה יש ליוזר לא להשתמש במקומות המכורים ובמה שיש בהם אלא לצורך גדול ולא להפוך את המכירה לחוכא ואטלולא.

עוד יש לדון דאולי ראוי להתנות שהקנין יחול בשבת לפני זמן איסורו, כדי שגם אם ישתיר מהחמץ יכלל במכירה, אך ידוע מש"כ רעק"א (בשו"ת סי' קנ"ט) דאסור לעשות קנין לפני שבת כדי שיחול בשבת, אך רבים מן האחרונים חלקו עליו בזה, ואכמ"ל.

¹¹ מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן א'. עי"ש שאם יכתוב בשטר שמוציא מכלל המכירה את החמץ המיועד לסעודת שבת, אין זה דבר מסיים, ובזה נחלקו הראשונים אם חל קנין. ועוד שהחמץ אינו מבורר בשעת המקח, וצריכים בזה לדין ברירה, ותליא במחלוקת האחרונים אם יש ברירה בדבר שיעיקרו מה"ת. ואם יכתבו בשטר שהמקח יחול אחר גמר הסעודה, הרי י"א שאסור לעשות מקח בחול שיחול בשבת, ועוד דבכך אנו מפסידים קנין סודר דלא מהני לאחר זמן. ובכלל, לא מצינו בנוסחאות שטרי מכירת חמץ מימים קדמונים שום חילוק בין מכירת חפץ בשנה זו לשאר שנים. ואם ימכור הכל לגוי, יש בזה חשש גזל עכו"ם.

¹² שו"ע שם.

¹³ משנ"ב (שם סק"ו), וראה באגרו"מ (ח"ד או"ח סי' ס"ט אות ד') שאם בא ליפטר מהתענית בסיום יעשנו ביום ה'. ועיין מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ב'.

הפרשת חלה ממצות מצוה מבעוד יום

ח. אם המצות נאפו בשיעור החייב בחלה, ולא הופרשה מהם חלה בעת האפיה, צריך להפריש חלה מהמצות מבעוד יום, דביו"ט אסור להפריש חלה.¹⁴ ובערב יו"ט סמוך לחשיכה מבעוד יום, ישאל לבני ביתו בלשון רכה אם הפרישו חלה.¹⁵ ואם חל ערב פסח בשבת, ישאל בערב שבת.¹⁶

איסור מלאכה בערב פסח שחל בשבת

ט. ערב פסח שחל בשבת, יש לדון האם יש איסור מלאכה בערב שבת, ואפשר שאין צריך להחמיר בזה.¹⁷

תפילת שבת בבוקר

י. בשבת זו משכימים להתפלל ולא יאריכו הרבה, כדי שיהיה להם שעות ולא יבואו לידי מכשול.¹⁸

יוצרות

יא. במקומות שנהגו לומר "יוצרות לשבת הגדול",¹⁹ יש שאומרים היוצרות אף כשחל ערב פסח בשבת,²⁰ ויש שאין אומרים היוצרות כשחל ערב פסח בשבת, כדי שימחרו לגמור לאכול החמין בזמנו.²¹

14 שו"ע (סי' תק"ז ס"ג), וסי' תקכ"ד, ומשנ"ב (ס"ק ג').

15 שו"ע (סי' ר"ם ס"ב), ומשנ"ב (ס"ק ט') ועיי"ש בס"ק י"ג דבימינו אין נוהגים לשאול על הפרשת חלה בכל ערב שבת, אך בער"פ צריך לשאול.

16 משנ"ב (סי' ר"ב סק"ג).

17 ביאור הלכה (שם ד"ה מחצות).

18 משנ"ב (שם ס"ק ד').

19 ראה מש"ב בשו"ע (או"ח סי' ס"ח א') וברמ"א ובמשנ"ב שם בענין הפיוטים.

20 פמ"ג (סי' ת"ל במשב"ז ס"ק א').

21 סדר ע"פ שחל בשבת להגרי"ח זוננפלד, לוח ארץ ישראל.

הפטרת שבת הגדול "וערבה לה' מנחת יהודה"

יב. בשבת הגדול בשנה זו מפטירים בנבואת מלאכי²² "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים".²³ וי"א דכך נוהגים בכל שבת הגדול,²⁴ וי"א דדוקא בשבת זו אין מפטירין "וערבה".²⁵ ומנהגנו להפטיר "וערבה".²⁶

סעודה שניה ושלישית

יג. סעודה שלישית זמנה אחר חצות היום, ואז אסור לאכול גם חמץ וגם מצה, כמבואר לעיל. יד. לדעת השו"ע יקיים מצות סעודה שלישית בזמנה במצה עשירה, ויאכלו קודם שעה עשירית.²⁷ טו. אבל בני אשכנז הנוהגים שלא לאכול מצה עשירה, יכולים לקיימה בתבשיל כגון כופתאות ויאכלם קודם שעה עשירית²⁸, או בבשר ודגים גם אחרי שעה עשירית, ואם אין לו יכול לקיימה בפירות, וכך אנו נוהגים, ולא ימלא כרסו כדי שיאכל מצה בלילה לתיאבון,²⁹ ובזוהר מצינו שרשב"י היה מקיימה בדברי תורה.³⁰

טז. י"א שטוב שיחלק גם את סעודת שחרית לשניים, דהיינו שיאכל ויברך ברהמ"ז ויפסיק קצת בהליכה וכדו', ואח"כ יטול ידיו שנית ויאכל שוב,³¹ ויש שכתבו שיפסיק חצי שעה בין סעודה שניה לשלישית.³² ואין אנו נוהגין כן מחשש שיתאחר לאחר זמן איסור אכילת חמץ.³³

22 פרק ג'.

23 באר היטב (סי' ת"ל ס"ק א'), עי"ש שכתב שנוהגים לומר הפטרה זו רק כשהל ערב פסח בשבת.

24 סידור בית יעקב להיעב"ץ (עמוד רכ"ז ס"ק ו'), וכן עמא דבר.

25 ערוך השלחן (סי' ת"ל, ה') בשם הגר"א.

26 כך נוהג מרן שליט"א.

27 שו"ע (סי' תמ"ד ס"א) ומשנ"ב (ס"ק ז').

28 עי' משנ"ב (ס"ק ח') ושעה"צ (ס"ק א').

29 רמ"א (שם) ומשנ"ב (ס"ק ח').

30 מג"א (שם ס"ק ב') בשם השל"ה (פסחים נר מצוה י"ט).

31 משנ"ב (שם ס"ק ח').

32 אגרות חזון איש (ח"א סי' קפ"ח).

33 הוראת מרן שליט"א.

יז. מי שקם באיחור בערב פסח שחל בשבת ואין בידו להספיק להתפלל ולאכול פת לפני סוף זמן אכילת חמץ, יש לו להתפלל כראוי ולאכול סעודת שבת ממצה.³⁴

יח. יש נוהגים שלאחר התפילה אוכלים מאכלים קרים של חמץ ואחר חצי היום אוכלים תבשילין חמים שהתבשלו בכלים של פסח לסעודה שלישית.³⁵

יט. אין לאכול שתי סעודות בליל שבת, כדי להשלים שלוש סעודות בפת.³⁶ ומימיהם של אבותינו לא ראינו ולא שמענו נוהגים כן.³⁷

ברכה על מאכלים שבתוך הסעודה

כ. ברכת הפת פוטרת כל המאכלים שבתוך הסעודה, אפילו אם אחר נט"י ואכילת הפת הגיע זמן איסור חמץ.³⁸

כא. בתי מלון שאין באפשרותם לספק לאורחים סעודת חמץ בשבת, יש להקל במצה עשירה, או במצה מבושלת, או במציות של קמח מצה שמורה שנאפה שוב במי פירות.³⁹

ביעור שאריות החמץ

כב. אחר שיאכל סעודת שחרית, ינער המפה שאכלו עליה ויקנח את הכלים שאכלו בהם⁴⁰ והפירורין הדקים אין צריך להוציאם מרשותו, דנדרסים ברגליים ומתבערין מאליהן, ומ"מ טוב שינקה את הבית ע"י גוי, או בעצמו ע"י שינוי כגון בבגד.⁴¹ והיינו בזמנם שלא היו הבתים

³⁴ מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ד'.

³⁵ משנ"ב (שם ס"ק י"ד).

³⁶ ואף לשיטת הראשונים דכיום יכול לאכול סעודה שלישית קודם זמן מנחה, הכא מודו, דכבוד יום עדיף מכבוד לילה, וצריך לאכול רוב הסעודות ביום כדרך העולם.

³⁷ מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ו'.

³⁸ מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ה'. ואין לומר דהוי כסילוק שולחן וכאילו משך ידו מן הפת דצריך שוב לברך אף על דברים הבאים מחמת הסעודה כמבואר בס' קע"ז (ס"ב ובבה"ל שם), דכל עיקר הלכה זו דסילוק השולחן ומשיכת ידים מהפת אינו אלא משום דמאותה שעה נחשב כאילו נגמר עיקר הסעודה ואין הפת פוטרת אלא את עיקר הסעודה, אבל בני"ד שלא משך ידו מן הפת אלא משום חשש איסור, ובאמת לא התחיל עיקר הסעודה, פשוט דהפת פוטרת, דאיך נאמר שעיקר הסעודה נגמר לפני שהתחיל.

³⁹ מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ו'.

⁴⁰ שו"ע (סי' תמ"ד ס"ג).

⁴¹ משנ"ב (שם ס"ק ט"ז).

מרוצפים, והיה איסור לכבד הבית⁴², אבל בזמנינו שכל הבתים מרוצפים מותר לכבד הבית בעצמו.⁴³

ג. עבר ובישל מאכלי חמץ הנדבקים לכלים ואי אפשר לקנחם, ידיחם מעט בכדי שיעביר את החמץ.⁴⁴

כד. אם נשאר לו חמץ אחר סעודת שחרית, יתנו לגוי במתנה בקנין גמור, או יפררו וישליכו לבית הכסא, או יתנו לכלב וכדו', ובמקום שיש עירוב יכול להפקירו ולהשליכו לרשות הרבים.⁴⁵

ביטול

כה. אעפ"י שלא נשאר חמץ בבית אחר סעודת שחרית, צריך לבטל החמץ בסוף שעה חמישית בדרך שהוא מבטל בשאר שנים, ואפילו אם כבר ביטל מאתמול.⁴⁶

טלטול המצות

כו. ערב פסח שחל בשבת, לא יטלטל את המצות מצוה המיוחדות לליל הסדר, לפי שאסורות באכילה והן מוקצה.⁴⁷ אבל שאר מצות, או אם יש לו ילדים קטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים, ומותר להם לאכול מצות בערב פסח, ואינו מקפיד שלא לתת להם לאכול ממצות אלו, אינם מוקצות ומותרות בטלטול.⁴⁸

⁴² כמבואר בשו"ע (סי' של"ז ס"ב).

⁴³ באור הלכה (שם ד"ה ויש מחמירין). ואת הפירושים יזרוק לבהכ"ס או לרשות הרבים.

⁴⁴ שו"ע (שם ס"ג) ומשנ"ב (ס"ק י"ד).

⁴⁵ שו"ע (שם ס"ד), ומשנ"ב (ס"ק ט"ז, כ"א וסי' ש"ו ס"ק ל"ג).

⁴⁶ שו"ע (שם ס"ו) ומשנ"ב (ס"ק כ"ב).

⁴⁷ פמ"ג (סי' תמ"ד א"א ס"ק א').

⁴⁸ שו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ב סוס"י ע"ז). ועיין בזה מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ד'.

דרשה

כז. נוהגים שבשבת הגדול הרב דורש בעניני הפסח.⁴⁹ והעיקר הוא להורות לעם דרכי ה' ללמוד המעשה אשר יעשון, דהיינו דיני הגעלה וביעור חמץ ואפיית המצה ושאר הלכות פסח,⁵⁰ ואם חל ערב פסח בשבת יקדים לשבת הקודמת.⁵¹

כח. ואמנם בערוך השלח⁵² כתב דבזה"ז שלא דורשין כל כך בהלכה אלא בפלפול אי"צ להקדים, אך כיון שהמנהג הראוי אכן לעסוק בהלכה למעשה, ודאי שראוי להקדים לשבת שלפניה.⁵³

השריית עלי החסה

כט. יש להזהר שלא להשרות את עלי החסה במים מערב שבת עד ליל הסדר.⁵⁴ אך צריך לשמרם שלא יכמשו⁵⁵, ולכן ראוי לנהוג באחד משני דרכים: או לנקות את העלים ולשטוף ולאחסן אותם במקרר כדי שלא יכמשו, או להשתמש בקלחים שאין בהם שום ריעותא וחשש.

פירור התמכא

ל. נחלקו הפוסקים אם מותר לפרר חריין ביו"ט⁵⁶, ובשבת לכו"ע אסור⁵⁷, ובזמנינו בלאו הכי ברוב הבתים מפוררים את החריין בכלים חשמליים, ויש חשש שמערב שבת עד ליל הסדר תפוג חריפותו. והוראת מרן שליט"א היא שראוי לפורר מערב שבת ולשמור בכלי סגור באופן

49 מג"א (סי' תכ"ט ס"ק א'), ובסידור היעב"ץ שם כתב "מנהג ישראל בכל מקום, שדורש בו הרב לציבור להודיעם דינים השייכים לפסח, ולהוכיחם ולהזהירם גם על ביעור שאר המעשים המקולקלים, ומחמצת הדיעות המשובשות, ונפיהת המדות הסרוחות".

50 משנ"ב (סי' תכ"ט ס"ק ב').

51 מנהגי מהרי"ל וכו"ה באליה רבא (סי' ת"ל ס"ק ב') ובמשנ"ב (ס"ק ב').

52 שם (ס"ה).

53 הוראת מרן שליט"א.

54 מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ב' אות ב', דכבוש הרי הוא כמבושל (ולכמה פוסקים גם כבוש במים הוי כמבושל).

55 מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ב' אות ב'. דאם לא ישרו במים יש לחוש שיהיו כמושין, ובכמוש נחלקו הפוסקים אם כשר, עי' בלוח א"י להגרי"מ טיקוצינסקי כתב דלרוב הפוסקים פסול, אך המשנ"ב בשעה"צ (סי' תע"ג ס"ק מ"ח) כתב דלרוב הפוסקים כשר, ומכל מקום ברור דלכמה שיטות נכבדות מרור כמוש פסול.

56 לדעת המגן אברהם (סי' תק"ד ס"ק ז') אסור לפרר חריין ביו"ט כיון שיכול לעשות כן מערב יו"ט ולדעת המשנ"ב (שם ס"ק ט) מותר ע"י שינוי כלשהו ועיין בזה בפעולת שכיר על המעשה רב (בסי' קע"ג) ע"ש.

57 שו"ע או"ח סימן שכ"א.

הרמטי, אך גם אם יפיג טעמו קצת לית לן בה, דעיקר טעם המרור טעם מר הוא ולא טעם חריף.⁵⁸

ליל פסח שחל במוצאי שבת

הבדלה בתפילה

לא. פסח שחל במוצאי שבת מבדילין בתפילה בברכת "אתה בחרתנו" ואומרים "ותודיענו".⁵⁹ ואם צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפילה, כגון אשה שמדלקת נרות יו"ט, או שרצונה לבשל לליל החג, או לערוך שולחן לליל הסדר, תבדיל באמירת "ברוך המבדיל בין קודש לקודש",⁶⁰ אבל אסור לאכול גם אם הבדיל בתפילה עד שיקדש ויבדיל על הכוס כדין.⁶¹

הבדלה על הכוס

לב. מבדילין על הכוס, כלומר – מוסיפים בקידוש של ליל החג ענין הבדלה, ואומר בסדר יקנה"ז – יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן – שהחיינו⁶², ואין מברכים על בשמים.⁶³ לג. הנוהגים בכל מוצאי שבת למלא את כוס ההבדלה באופן שנשפך מעט מן היין על הארץ או הצלחת,⁶⁴ מנהג העולם שאין עושים כן בלילה זה כאשר גם מקדשים וגם מבדילים. לד. אף שהמנהג שאין נשים שותות מיין ההבדלה,⁶⁵ מ"מ בהבדלה זו חייבות לשתות מצד חיובן בד' כוסות.

⁵⁸ מנחת אשר ער"פ שחל בשבת סימן ב' אות ב'. ועיין בהגדה של פסח מנחת אשר עמוד ש"ל.

⁵⁹ סי' תצ"א (ס"ב).

⁶⁰ משנ"ב (סי' רצ"ט ס"ק ל"ו).

⁶¹ משנ"ב (שם).

⁶² שו"ע (סי' תע"ג ס"א) ומשנ"ב (ס"ק ג').

⁶³ משנ"ב (ס"ק ג'), ובסי' תצ"א (ס"ק ג') ביאר הטעם לפי שיש מאכלים טובים שמיישבים דעתו כמו בשמים.

⁶⁴ רמ"א (או"ח סי' רצ"ו ס"א) ומשנ"ב (ס"ק ה').

⁶⁵ משנ"ב (סי' רצ"ו ס"ק ו').

נר

לה. כשמברך על הנר, יחזיק שני נרות סמוכים זה לזה, כדי שיהיו לאבוקה.⁶⁶ ויש נוהגים לברך על שני נרות יחידים מבלי להסמיכם זה לזה.⁶⁷ וי"א שיברך רק על נר יחידי.⁶⁸ ומנהג מרן שליט"א לברך על שני נרות סמוכים זה לזה. לו. יכול לקחת נרות שהדליקם לכבוד יו"ט, ויברך עליהם בורא מאורי האש, כיון דבעיקרם עשויים הם להאיר.⁶⁹

שכח להבדיל בקידוש

לו. שכח להבדיל בקידוש ונזכר לאחר שכבר התחיל לומר ההגדה, ימשיך באמירת ההגדה עד אחרי ברכת "גאל ישראל", ואח"כ יבדיל על כוס שני.⁷⁰ לח. ואם נזכר קודם שהתחיל ההגדה, לדעת השו"ע⁷¹ יבדיל מיד, אבל לדעת הרמ"א⁷² דמברכים על כל כוס, יהי נראה כמוסיף על הכוסות א"כ לכאורה אסור להבדיל עד כוס שני, וצ"ע לדינא.⁷³ למ. ואם נזכר לאחר ששתה הכוס השני או באמצע סעודתו שלא הבדיל, מחוייב להפסיק באמצע הסעודה ולהבדיל על כוס ולא יברך הגפן, אלא א"כ לא היה דעתו לשתות עוד בתוך הסעודה.⁷⁴ מ. ואם נזכר תוך ברכת המזון שלא הבדיל, מברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד.⁷⁵

66 מטה אפרים (סי' ת"ר באלף המגן ס"ק ג').

67 מנהגי חב"ד בסוף שו"ע הרב (ח"ג סוף עמוד נ"ז), והטעם הוא שלא יהיה נראה ככיוי בעת הפרדתם – עיין במשנ"ב (סי' תק"ב ס"ק י"ט), ואמנם במשנ"ב שם פסק כשיטת הרמ"א שאם כוונתו להניח כל אחד במקומו ולא לכבותו שרי, אבל בשו"ע הרב (שם ס"ז) החמיר בדבר.

68 חק לישראל (דיני ערב פסח שהל בשבת דף צ"ב ד"ה וע"ד).

69 שו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סי' י').

70 שו"ע (סי' תע"ג, א'). וכתב במשנ"ב (ס"ק ה') דהיינו שמברך בורא פרי הגפן על הכוס השני וגם ברכת הנר והבדלה ושותהו.

71 שו"ע (סי' תע"ד) שאין מברכים אלא על כוס ראשון.

72 שם.

73 משנ"ב (סי' תע"ג ס"ק ד'), ובה"ל שם (ד"ה עד שהתחיל), והביא שבשו"ע הרב (סי' תע"ג ס"ז) כתב שיאכל הכרפס בלא הבדלה, והבה"ל תמה עליו ונמטה שעדיף להבדיל מיד כדי לאכול הכרפס, והניח בצ"ע לדינא, ועי' בכח"ח (שם ס"ק כ"ב).

74 משנ"ב (שם ס"ק ה') ושע"ח צ (ס"ק ט"ו).

75 משנ"ב (שם).

מא. ואם נזכר רק לאחר ששתה כוס של בהמ"ז, ימתין עד לאחר גמר ההלל וההגדה ואז יבדיל על הכוס הרביעית.⁷⁶

מב. ואם נזכר לאחר ששתה כוס רביעית, יבדיל על כוס חמישית ויברך עליו גם בורא פרי הגפן, שהרי כבר הסיח דעתו מהסעודה.⁷⁷

76 משנ"ב (שם).

77 משנ"ב (שם).